

Stefan Moysa

"Theologie im Pluralismus heutiger Kulturen", Bernard Lonergan, wyd. Giovanni B. Sala, Freiburg-Basel-Wien 1975 : [recenzja]

Collectanea Theologica 47/1, 247-248

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bibliografia jest, do pewnego stopnia, oryginalna, nie stanowi tylko suchoego zestawienia poszczególnych pozycji, ale pozwala poprzez nie dojrzeć człowieka i główne orientacje jego myśli.

Po krótkim wprowadzeniu, w którym zaznajamiamy się z trudnościami, jakie powstaniu bibliografii towarzyszyły oraz z jej założeniami naukowymi, znajdujemy *calendarium* życia autora, które spędził jako profesor Collegium Maximum jezuitów w Lyon—Fourvière. Następuje chronologiczne zestawienie pism, które reprezentują niemal wszystkie rodzaje literackie i dziedziny wiedzy humanistycznej. Znajdujemy więc w niej poważne dzieła ściśle naukowe, jak np. *Exégèse médiévale* czy *Le Mystère du Surnaturel*, a także opracowania przeznaczone dla szerszego ogółu oraz artykuły wszelkiego rodzaju umieszczone w najrozmaitszych pismach. Jeżeli chodzi o poruszaną tematykę, przeważają teologia, historia chrześcijaństwa i życie chrześcijańskie, ale znajdujemy też pozycje filozoficzne, historyczne i inne.

Gdy porównamy zestawienie chronologiczne z wykazem wszystkich ważniejszych dzieł, który zaraz po nim następuje, widzimy że niektóre książki są jakby dziełami-pilotami do twórczości autora i koncentrują wokół siebie mniejsze przyczynki. Do nich na pewno należy *Catholicisme*, czy też *Surnaturel*. Dzieło o myśli religijnej Teilharda de Chardin podciągnęło też za sobą wiele innych książek o tym myślicielu. Wreszcie pozycja reprezentatywną dla posobomowej myśli de Lubaca jest *La foi chrétienne*, książka o apostołskim symbolu wiary, w której przejawia się głęboka troska o obecną sytuację w Kościele, troska zaznaczająca się też w ostatnich książkach i artykułach autora.

Momentem oryginalnym tej bibliografii są krótkie uwagi autora umieszczone w przedmowach do jego książek i razem zebrane. Następuje schemat ilustrujący powstanie książek *Catholicisme* i *Surnaturel*, który jest bardzo charakterystyczny dla metody pracy de Lubaca. Wiele jego dzieł bowiem narastało organicznie z różnych artykułów i odczytów, które potem po przeróbce stawały się rozdziałami danej książki.

Mamy następnie kolejno wyciągnięte pisma innych autorów i zbiory listów wydanych przez de Lubaca oraz tłumaczenia jego pism na różne języki, których jest szesnaście między innymi chiński i japoński. Stwierdzamy przy tym, że język polski nie jest najgorzej reprezentowany, gdyż przetłumaczyliśmy cztery książki autora. Aby zakończyć prezentację bibliografii, trzeba jeszcze wspomnieć o wykazie cytowanych czasopism oraz o pewnym wyborze dzieł i artykułów, które się de Lubac'iem zajmowały.

Kończy całe dzieło charakterystyczna notatka osobista, w której de Lubac prostuje pewne poglądy o Kościele, jakie włożył w jego usta H. Vorgrimler. Widać z niej, że autor nie chce uczestniczyć w fali często niesłusznych krytyk Kościoła i nie pozwala, aby jego nazwisko było do tego celu nadużywane.

Do pozornie suche zestawienie wiele w rzeczywistości mówi o de Lubacu i pozwala ocenić nie tylko jego olbrzymi i oryginalny dorobek, lecz również głęboką wiarę i zaangażowanie w sprawę Kościoła. Będzie ono nieodzownym narzędziem pracy dla tych, którzy podejmą się szerszego opracowania jego myśli, jakiego dotąd, niestety, brak.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Bernard LONERGAN, *Theologie im Pluralismus heutiger Kulturen*, wyd. Giovanni B. Sala, Freiburg—Basel—Wien 1975, Verlag Herder, s. 192.

Bernard Lonergan nie należy do tych teologów, którzy w związku z soborem zdobyli sobie szeroki rozgłos i stali się znani nie tylko w swoich zawodowych kręgach, ale wśród szerszych warstw chrześcijan. Nie sprzyjały temu jego bardzo ścisłe myślenie, zajmowanie się zagadnieniami teoretycznymi, długoletnia profesura na dość zamkniętej uczelni, jaką był do niedawna

Uniwersytet Gregoriański. W ostatnich czasach stał się jednak Lonergran, mimo swoich 70 lat życia, „gwiazdą wschodzącą” na niebie teologii. W roku 1970 zorganizowano w Stanach Zjednoczonych kongres poświęcony jego teologii, a główne jego dzieła *Insight i Method in Theology* stają się coraz to bardziej znane. Lonergran ukazuje się przy tym jako jeden z czołowych teologów współczesnej epoki, bardzo samodzielny myśliciel, wyposażony przy tym w potężne narzędzie teologicznego myślenia, jakim jest solidna szkoła filozoficznego tomizmu. Recenzowana książka jest wyborem artykułów i ma dać krajom języka niemieckiego pierwszy wgląd w twórczość kanadyjskiego teologa, którego nazywają „Rahnerem Ameryki”.

Już same tytuły poszczególnych artykułów pozwalają zorientować się w zasadniczej tematyce książki. Oto one: teologia w nowym kontekście, podmiot, nieobecność Boga we współczesnej kulturze, wymiary znaczenia, struktura poznania, egzystencja i *aggiornamento*, naturalne poznanie Boga, przeszłość chrześcijaństwa, przyszłość tomizmu, filozofia i teologia, rewolucja w teologii katolickiej. Tematyka krąży więc wokół jednego wątku: teologia we współczesnej kulturze.

Zasadniczy problem dzisiejszych czasów widzi Lonergran w przejściu od dawnej kultury klasycystycznej do współczesnej kultury empirycznej. Ideał klasycystycznej kultury polegał na greckim ideale wychowania — *paideia*. Kultura ówczesna uważała się za jedyne i normatywną. Nauka z nią związana stała pod znakiem Arystotelesa, a więc gmachu wiedzy pojętej jako system dedukcyjny, z którego można było tylko wyciągać odpowiednie wnioski. Kultura współczesna jest kulturą empiryczną i zróżnicowaną. Zespół zachowań, na które składa się ludzka kultura, jest zdeterminowany przez wiele danych doświadczalnych, które tę kulturę coraz bardziej różnicują. Wiedza dedukcyjna arystotelesowska ustąpiła miejsca wiedzy doświadczalnej, opartej na danych empirycznych, o wiele bardziej zróżnicowanej, skomplikowanej i nie dającej odpowiedzi całościowych.

Teologia jest w jakiś sposób pośredniczką między objawieniem a kulturą ludzką, dzieli więc z innymi rodzajami wiedzy losy tej kultury. Stąd też teologia stała się, w dużej mierze, z wiedzy dedukcyjnej wiedzą empiryczną. Była wiedzą dedukcyjną, gdyż jej wnioski były konkluzjami udowodnionymi z przesłanek dostarczonych przez Pismo św. i Tradycję. Stała się wiedzą empiryczną w tym sensie, że Pismo św. i Tradycja nie są już logicznymi przesłankami, ale danymi, które muszą być widziane w świetle historii i wymagają szczegółowej interpretacji. Teologia jest także — według Lonergrana — refleksją nad religijnym przeżyciem, a zwłaszcza nad nawróceniem.

Stąd wyłania się zasadnicze zadanie teologii na dzisiaj. Przy pomocy odpowiedniej metody ma ona zastąpić dawne formy, oparte na ideale logicznym przez nowe, polegające na analizie dynamicznej i historycznej rzeczywistości w pewnym ciągłym i kumulatywnym procesie. Tylko na tym terenie mogą się rozwijać systemy teologiczne. Można tylko przeczuć o ile tego rodzaju teologia jest trudniejsza i bardziej skomplikowana niż była dawniej.

Rozważania Lonergrana są cennym fermentem myślowym wymagającym pogłębienia, co zresztą sam autor czyni w swoim dziele o metodzie teologii. Przyszłość wykaże, czy w rzeczywistości teologowie pójdą za tymi wskazaniami i zaczną budować teologię opartą na takich właśnie przesłankach. Doświadczenia przeszłości wykazywały, że metody nie bywały narzucane z góry, ale wyłaniały się niejako spontanicznie z rodzaju analizowanego zagadnienia. Nie wynika jednak stąd, aby rozważania o metodzie w duchu Lonergrana nie były nawet bardzo potrzebne, są one bowiem krytycznym spojrzeniem, na tak starą jak chrześcijaństwo, pracę umysłu ludzkiego dokonywaną pod wpływem objawienia.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa